

سیل‌نگاری با چاشنی داستانی و خاطره

نقد و بررسی کتاب «سیاحت سیل» به قلم مهدی کرد فیروز جایی

مخاطبان قرار گیرد و در یکی از زیر مجموعه‌های متعدد عنوان نسبتاً تازه «ناداستان» قرار گیرد. برای آشنایی با نمونه‌های موفق این نوع نوشته‌ها، نقد و بررسی ناداستان «سیاحت سیل» به قلم مهدی کرد فیروز جایی را با هم مرور می‌کنیم.

گزارش‌های مستند و تخیلی

کتاب سیاحت سیل برگرفته از حضور و گفت‌وگو با طلاب جهادی در حوادث است؛ سیل‌های نوز سال ۱۳۹۸ که چندین استان از جمله گلستان، مازندران، لرستان، خوزستان و سیستان و بلوچستان را درگیر خود کرد. مهدی کرد فیروز جایی در این کتاب به سراغ روایان جهادگر رفته تا این گفت‌وگوها و حضور را انعکاس دهد. شیوه روایتی که نویسنده انتخاب کرده، ترکیبی از روایت‌های مستند و تخیلی است. کتاب با یک خط داستانی با محوریت شخصیت «یاشار» شروع می‌شود که از زادگاهش در شمال کشور به یک پادگان آموزشی برای گذران دوران آموزش نظامی دوران سربازی اعزام می‌شود.

سلسله اتفاق‌هایی برای او و دوستش، صابر رخ می‌دهد که سرانجام سر از مناطق سیل‌زده در می‌آورند؛ البته همراه با یک شخصیت روحانی که در کتاب، «شیخ» خطاب می‌شود و جمعیتی از طلبه‌های جهادی که برای کمک‌رسانی به سیل‌زده‌ها عازم این مناطق شده‌اند.

عناصر داستانی

در خدمت روایت یک رویداد

مهدی کرد فیروز جایی کوشیده این روایت داستانی همسویی لازم با روایت‌های مستند از زبان روایان واقعی را داشته باشد. فضا سازی‌ها، توصیف‌ها و شخصیت‌پردازی‌های داستانی که با محوریت شخصیت یاشار روایت می‌شود، تشابه زیادی با خاطرات مستند افراد حقیقی در این کتاب دارد. با این تفاوت که در بخش خاطرات، افراد با مستندات لازم حرف می‌زنند اما در بخش داستانی، نویسنده کوشیده برای شخصیت داستانی بستری در مناطق سیل‌زده فراهم کند که او روایت تخیلی خود را از دل یک بحران طبیعی (سیل) بیان کند.

البته در این بخش، خرده روایت‌های فرعی یا شکلی از روایت در روایت را هم داریم که بخشی از آن به فعالیت‌های تبلیغی طلبه‌های جوان و روحانیون در طول سال در استان‌های مختلف کشور از جمله مناطق محروم اشاره دارد. حتی فصلی از کتاب به روایت شخصی شیخ اختصاص یافته تا او یک مسئله در کار خودشان را بیان کند. همچنین در فصلی با عنوان «روحانی مبلغ» خاطره‌ای از یک روحانی مبلغ در یک روستا روایت می‌شود که بخشی از چالش‌های پیش روی روحانیون مبلغ را روایت می‌کند. فصل پایانی کتاب، مانند فصل اول که با داستان یاشار شروع شده با ماجراهای زندگی این شخصیت داستانی به پایان می‌رسد. یاشار وقتی به روستای محل زندگی‌اش می‌رسد می‌بیند سیل در آنجا هم مشکلاتی برای اهالی به بار آورده و حضور طلبه‌های جهادی و کمک‌رسانی آنها به سیل‌زده‌ها را می‌بیند که بعد از فروکش کردن سیل به فکر ساختن خانه‌های جدید برای اهالی روستا هستند. هم‌زمان گره‌های قصه یاشار که دل در گرو دختر هم‌ولایتی‌اش، شهلا دارد یکی پس از دیگری گشوده می‌شود.

احتمالاً برای شما هم بارها پیش آمده که متنی را بخوانید که ترکیبی از قالب‌های متنوع نوشتاری، از جمله داستان، خاطره، مستندنگاری و حتی جستارهای ادبی باشد. حتماً از خودتان پرسیده‌اید عنوان دقیق این نوع نوشته‌ها چه هست و چرا اصلاً نویسنده نخواست که یکی از قالب‌های

خلق آثار ادبی از وقایع طبیعی

بلایای طبیعی همچون «سیل»، بخشی از وقایع محتمل در طبیعت است که در فصول مختلف سال به ویژه در پی بارندگی‌های شدید و گسترده امکان وقوع دارد و اگر اقدامات لازم برای پیشگیری از خسارات احتمالی انجام نشود ممکن است پیامدهای ناگواری در پی داشته باشد و باعث خسارات جانی و مالی برای افراد در معرض و مسیر سیل شود. در این میان، کمک‌رسانی به سیل‌زده‌های گرفتار در شرایط جوی نامساعد تا حدودی می‌تواند از درد و آلام این افراد بکاهد و آنها را برای گذر از این موقعیت دشوار همراهی کند. روایت این نوع موقعیت‌های طبیعی اغلب در همان ایام وقوع سیل در قالب خبرهای لحظه‌ای و روزمره معمول است و کمتر اتفاق می‌افتد از قالب‌های ادبی مانند خاطره و داستان برای ماندگاری روایت این نوع بحران‌های طبیعی بهره گرفته شود، اما اخیراً کارگروه بازآفرینی هنری پژوهشکده تبلیغ و مطالعات اسلامی به این مسئله ورود کرده و به تعدادی از نویسندگان مطرح کشوری نگارش آثاری با موضوع برخی وقایع طبیعی همچون سیل را سفارش داده است. یکی از نویسندگان همکار این طرح، مهدی کرد فیروز جایی است که کتاب «سیاحت سیل» او روایت حادثه سیل ۱۳۹۸ و از مجموعه سه جلدی با رویکرد «روایت زندگی» شامل خاطرات طلاب جهادگر است که به همت و سفارش پژوهشکده باقر العلوم (ع) تهیه و از سوی انتشارات سور مهر منتشر شده است.

ترکیب روایت داستانی با خاطره مستند

فصل بندی کتاب به گونه‌ای است که روایت‌های تخیلی و مستند در ادامه هم گنجانده شده و مخاطب بعد از خواندن یک فصل از روایت داستانی، یک خاطره و متن مستند می‌خواند که از زبان روایانی که در مناطق سیل‌زده حضور داشته‌اند بیان شده است. بعد از اتمام فصل اول متن داستانی، خاطره «سیل سیستان و بلوچستان» از زبان یک راوی، قاسم محمدی مهر بیان شده که در ابتدای خاطره می‌گوید: «اولین روزهای سیل سیستان بود. آقا پیام دادند و گفتند نیروهای مردمی و ارگان‌های دولتی باید وارد عمل شوند. همان روز مدیریت مدرسه علمیه ما، که مدرسه علی بن موسی الرضا نام داشت و حلقه وصل طلاب مدارس انقلابی بود، برای طلاب پیامک فرستاد تا آنهایی که برای کمک جهادی به سیل‌زدگان داوطلب هستند، با فرستادن عدد ۱، اعلام آمادگی کنند.» (ص ۴۵) در ادامه، فصل دیگری از داستان بلند با محوریت شخصیت یاشار روایت می‌شود که حالا همراه با طلبه‌های جهادی در مناطق سیل‌زده حضور دارد و به نوعی ناظر فعالیت این گروه‌های مردمی و جهادی در بحبوحه کمک‌رسانی به سیل‌زده‌ها است. البته هم‌زمان خط داستانی این بخش هم پیش می‌رود که نویسنده برای آن سلسله حوادث روایی تدارک دیده تا این بخش از نظر ساختار ادبی مستحکم باشد و از پیرنگ قوی برخوردار باشد.

امدادگران روحانی تازانو در گل فرورفته بودند

در بخشی از کتاب «سیاحت سیل» می‌خوانیم: «همین که وارد حیاط شدم، تا نصف رانم توی گل فرورفته بود. سرون هم فرورفته بود. بیل زدن سخت بود. امدادگران روحانی تازانو و برخی هم مثل من وسرمانندی بالاتر از زانو در گل فرورفته بودند. امدادگران روحانی ما هیچ یک لباس بسیجی نپوشیده بودند. عباها را در مسجد گذاشته بودند و قبا و عمامه داشتند. دامن قبارادر جیب‌شان فرو کرده بودند؛ اما کمی که از کار گذشت، دامن‌ها از جیب‌های بیرون آمد و روی گل کشیده شد.» (ص ۲۷)

کتاب «سیاحت سیل» به قلم مهدی کرد فیروز جایی با ویراستاری اکرم دژهوست گنگ در ۱۸۰ صفحه با شمارگان ۱۲۵۰ نسخه و قیمت ۴۵۰۰ تومان از سوی انتشارات سور مهر چاپ و منتشر شده است.